

УДК 330.34:332.142

DOI: 10.31891/2307-5740-2021-300-6/2-7

ХАНІН С. Г.

ORCID ID: 0000-0003-1520-9504

e-mail: feliks@ukr.net

ЗВО «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая»

ДЕРГАЛЮК М. О.

ORCID ID: 0000-0001-8791-9121

e-mail: marta17.06@ukr.net

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ТРАНСФОРМАЦІЇ ПОТЕНЦІАЛОФОРМУЮЧОГО ПРОСТОРУ РЕГІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ ПІД ВПЛИВОМ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ІННОВАЦІЙНИХ ДЕТЕРМІНАНТ

У статті досліджуються методологічні засади трансформації потенціалоформуючого простору регіональних економічних систем під впливом інтелектуально-інноваційних детермінант, що обумовлено потребою подальшого розвитку регіонів. Обґрунтовано, що в умовах трансформації потенціалоформуючого простору розвиток регіональних економічних систем супроводжується багатоваріантністю соціально-економічних процесів, що призводить до виникнення нових викликів, загроз та ризиків. Спираючись на синергійний підхід, обґрунтовано стратегічно-орієнтована модель впливу трансформації потенціалоформуючого простору на розвиток регіональних економічних систем під впливом інтелектуально-інноваційних детермінант. Виокремлено системоутворюючі властивості трансформації потенціалоформуючого простору на розвиток регіональних економічних систем під впливом інтелектуально-інноваційних детермінант.

Ключові слова: інтелектуально-інноваційні детермінанти, трансформація, потенціалоформуючий простір, регіональна економічна система, синергійний підхід.

SEMEN KHANIN

IHE "Academician Yuriy Bugay International Scientific and Technical University"

MARTA DERHALIUK

National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"

METHODOLOGICAL APPROACHES TO THE TRANSFORMATION OF THE POTENTIAL-FORMING SPACE OF REGIONAL ECONOMIC SYSTEMS UNDER THE INFLUENCE OF INTELLECTUAL AND INNOVATIVE DETERMINANTS

The article investigates the methodological principles of transformation of the potential-forming space of regional economic systems under the influence of intellectual and innovative determinants, which is due to the need for further development of regions. It is substantiated that in the conditions of transformation of potential-forming space the development of regional economic systems is accompanied by multivariate socio-economic processes, which leads to the emergence of new challenges, threats and risks. Potential-forming space, the transformation of which affects the development of regional economic systems - is a complex systemic phenomenon, which consists of various resource, technological components. Based on a synergistic approach, a strategic-oriented model of the impact of the transformation of potential-forming space on the development of regional economic systems under the influence of intellectual and innovative determinants can be defined: as reproduction and maintenance of dynamic stability in relation to various factors, challenges, risks and threats. As well as as an activity that in the process of transformation of potential-forming space under the influence of intellectual and innovative determinants aims to take into account various factors and challenges, as well as external and internal environment that ensure stability of all components of regional economic systems. The system-forming properties of the transformation of the potential-forming space for the development of regional economic systems under the influence of intellectual and innovative determinants are highlighted. It is substantiated that the strategic-oriented model of transformation of potential-forming space for the development of regions under the influence of intellectual-innovative determinants outlines the details of such system-forming properties as: complex system, higher-level subsystem, adaptability to real transformations and dissipation. managerial, functional, production, social and other components.

Key words: intellectual and innovative determinants, transformation, potential-forming space, regional economic system, synergistic approach.

Постановка проблеми у загальному вигляді

та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

На розвиток регіональних економічних систем впливають різновекторні чинники, серед яких як глобальні процеси суспільного розвитку, так і процеси локального та національного масштабів. Чинники впливу зумовлюють необхідність до пошуку нових можливостей розвитку регіональних економічних систем в умовах становлення постіндустріального суспільства, що проявляється у розповсюдженні інтелектуально-інноваційних детермінант. За таких обставин особливого значення набуває трансформація потенціалоформуючого простору регіональних економічних систем під впливом інтелектуально-інноваційних детермінант. Трансформація потенціалоформуючого простору створює умови для реалізації потенціалу регіонів, що позитивно впливає на підвищення ефективності та активізацію соціально-економічного розвитку регіонів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Дослідженню економічного потенціалу регіональних економічних систем присвячено чимало наукових праць. Серед науковців, що займалися цією проблематикою, слід відмітити Б. Гаврилишина, А. Гриньова, М. Бутка, Б. Данилишина, М. Долішнього, С. Дорогунцова, А. Жулавського, Є Качана, Д. Клинового, Н. Краснокутську, Є. Лапіна, М. Макаренко, В. Максимова, І. Мірошник, Т. Пепу, О. Попелу, В. Решетило, І. Сторонянську, С. Тульчинську, Г. Уліганинець, Л. Чернюк, І. Яскал та інших [1–10].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття

Відаючи належне науковому доробку вітчизняних та іноземних дослідників, необхідно відзначити, що подальшого наукового пошуку вимагають методологічні підходи до трансформації потенціалоформуючого простору регіональних економічних систем під впливом інтелектуально-інноваційних детермінант.

Формування цілей статті

Для вирішення окресленої проблеми необхідно дослідити методологічні засади трансформації потенціалоформуючого простору регіональних економічних систем під впливом інтелектуально-інноваційних детермінант. У цьому контексті доцільним є обґрунтування синергійного підходу до розвитку регіональних економічних систем під впливом трансформації потенціалоформуючого простору.

Виклад основного матеріалу

Потреба подальшого розвитку регіональних економічних систем в умовах трансформації потенціалоформуючого простору вимагає визначення процесів, які протікають в сучасних умовах формування такого підходу до розуміння регіону, який визначає його як об'єкт трансформаційних перетворень [3; 8; 9]. За таких новітніх умов розвитку регіональних економічних систем, що спричинені не лише стійкою, тривалою взаємодією та ефективністю налагоджених взаємозв'язків, але й їх перетвореннями, вимагають формування нових наукових підходів до розвитку потенціалоформуючого простору, підвищення ефективності реалізації потенційних можливостей регіону, у тому числі, за рахунок інтелектуально-інноваційних детермінант, розробки, обґрунтування та запровадження стратегічно-орієнтованої моделі впливу трансформації потенціалоформуючого простору на розвиток регіональних економічних систем.

На сучасному етапі вітчизняного економічного розвитку характерними є процеси як самоорганізації так і дезорганізації, які детермінують значущість формування та удосконалення ціннісних орієнтирів та інтересів в умовах невизначеності та нестабільності. Ці моменти призводять до необхідності впровадження новітніх методологічних засад розвитку регіональних економічних систем під впливом трансформації потенціалоформуючого простору у напрямі задіявання інтелектуально-інноваційних детермінант, передусім, методології синергетики.

Наразі в умовах трансформації потенціалоформуючого простору розвиток регіональних економічних систем супроводжується багатоваріантністю соціально-економічних процесів, що призводить до виникнення нових викликів, загроз та ризиків. Потенціалоформуючий простір, трансформація якого впливає на розвиток регіональних економічних систем – це складне системне явище, яке складається з різних ресурсних, технологічних складових. Система – це сукупність елементів, які пов'язані між собою та формують єдине ціле, реалізуючи певну мету [10].

В умовах прояву та поширення глобалізаційних та інтеграційних тенденцій, а також транспарентності вітчизняної економіки задля формування конкурентоспроможної регіональної економіки виникає необхідність застосування стратегічного підходу до управління розвитком регіональних економічних систем за умов трансформації потенціалоформуючого простору під впливом інтелектуально-інноваційних детермінант [7].

Стратегічний підхід заснований на динамічних аспектах розвитку. При цьому, під динамічним підходом щодо регіональних економічних систем слід розуміти її розвиток в перманентно мінливих умовах зовнішнього середовища, а коло питань та проблем, які пов'язані з цим, є відповідно стратегічними [4, с. 15]. Тоді як статичний підхід в протизвагу динамічному розглядає економічну систему регіону в умовах незмінних зовнішніх зв'язків і питання, які супроводжують її функціонування, при цьому мають поточну ознаку. Відповідно до цього, регіональна економічна система та її розвиток за умов трансформації потенціалоформуючого простору під впливом інтелектуально-інноваційних детермінант одночасно функціонує у двох режимах: статичному та динамічному (стратегічному).

Розвитку вітчизняної економіки притаманні закономірності та тенденції, які характеризуються нелінійністю, а отже при застосуванні синергійного підходу їх можна розуміти як перманентне перетворення стану системи трансформації потенціалоформуючого простору під впливом інтелектуально-інноваційних детермінант від хаосу до порядку.

Тому, з метою визначення, розробки та уточнення провідних чинників та стратегічно-орієнтованої моделі впливу трансформації потенціалоформуючого простору під впливом інтелектуально-інноваційних

детермінант на розвиток регіональних економічних систем необхідні відповідні методологічні засади, які спрямовані на розуміння даного явища в структурному аспекті.

Спираючись на синергійний підхід, стратегічно-орієнтована модель впливу трансформації потенціалоформуючого простору на розвиток регіональних економічних систем під впливом інтелектуально-інноваційних детермінант може бути визначена:

- по-перше, як відтворення та утримання динамічно стійкого стану по відношенню до різного роду чинників (збуджуючих та обмежуючих), викликів, ризиків та загроз;
- по-друге, в якості діяльності, яка в процесі трансформації потенціалоформуючого простору під впливом інтелектуально-інноваційних детермінант націлена на врахування різноманітних чинників та викликів, а також проявів зовнішнього та внутрішнього середовища, які забезпечують стабільність розвитку всіх складових регіональних економічних систем.

Необхідно окремо зазначити, що так як регіональній економічній системі притаманна відкритість, активна взаємодія із зовнішнім оточенням, досягнення стану незмінності, стабільності, для неї не є характерним. Взагалі, розвитком вважається процес, який включає в себе різноманітні зміни та перетворення, а отже, розвиток регіональних економічних систем в умовах трансформації потенціалоформуючого простору під впливом інтелектуально-інноваційних детермінант за своєю природою характеризується перманентним динамічним функціонуванням, впродовж якого відбувається перебудови параметрів системи на кшталт перетворень різноманітних чинників, які ведуть до зміни всієї сукупності елементів, зокрема, моделі її утримання [4; 5].

Системоутворюючі властивості трансформації потенціалоформуючого простору на розвиток регіональних економічних систем під впливом інтелектуально-інноваційних детермінант представлено на рис. 1.

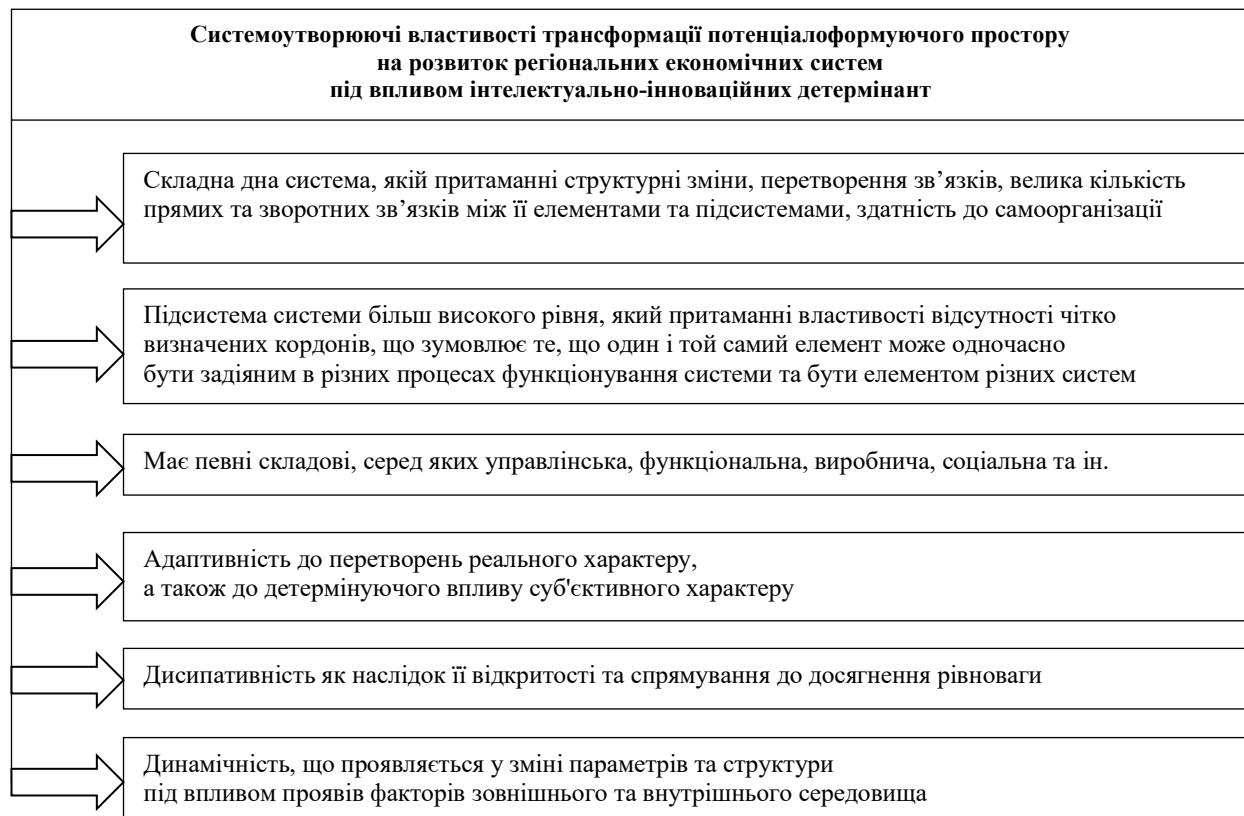

Рис. 1. Системоутворюючі властивості трансформації потенціалоформуючого простору на розвиток регіональних економічних систем під впливом інтелектуально-інноваційних детермінант
Джерело: розроблено авторами

Отже, на нашу думку, стратегічно-орієнтована модель трансформації потенціалоформуючого простору на розвиток регіональних економічних систем під впливом інтелектуально-інноваційних детермінант окреслює деталізацію таких наступних її системоутворюючих властивостей, як:

- складна система, якій притаманні структурні зміни, перетворення зв'язків, поведінки економічних агентів, а також для якої характерна велика кількість прямих та зворотних зв'язків між її елементами та підсистемами та здатність до самоорганізації;
- підсистема, що забезпечує функціонування системи більш високого рівня – національної економічної системи (при цьому слід враховувати, що її підсистеми не мають чітко визначених кордонів, а

отже той самий елемент може одночасно бути задіяним в різних процесах функціонування системи, а також може бути елементом різних систем);

– наявність управлінської складової (системи державних органів), функціональної складової (комплекс взаємозв'язаних ресурсів та економічних агентів, які пов'язані та співпрацюють один з одним у сфері виробництва, розподілу, обміну та споживання, формуючи єдине ціле), виробничої складової (сукупність економічних агентів), соціальної складової (сукупність громадян з притаманними їм характеристиками та відносинами між ними) тощо;

– адаптивність до перетворень реального характеру, а також до детермінуючого впливу суб'єктивного характеру;

– дисипативність – як наслідок її відкритості та спрямування до досягнення рівноваги;

– динамічність, що проявляється у зміні параметрів та структури під впливом проявів факторів зовнішнього та внутрішнього середовища.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Отже, в результаті проведеного аналізу було виділено компоненти стратегічно-орієнтованої моделі трансформації потенціалоформуючого простору на розвиток регіональних економічних систем під впливом інтелектуально-інноваційних детермінант. Наголошено, що з точки зору синергійного підходу, стратегічно-орієнтована модель трансформації потенціалоформуючого простору на розвиток регіональних економічних систем під впливом інтелектуально-інноваційних детермінант може бути визначена як:

– по-перше, відтворення та утримання динамічно стійкого стану по відношенню до різного роду чинників (збуджуючих та обмежуючих), викликів, ризиків та загроз;

– по-друге, в якості діяльності, яка в процесі трансформації потенціалоформуючого простору під впливом інтелектуально-інноваційних детермінант націлена на врахування різноманітних чинників та викликів;

– по-третє, через прояви зовнішнього та внутрішнього середовища, які забезпечують стабільність розвитку всіх складових регіональної економічної систем.

Подальших досліджень вимагають питання, пов'язані із виокремленням потенційно-поведінкової основи активізації розвитку регіональних економічних систем на засадах управління потенціалоформуючого простору.

Література

1. Бобровська О.Ю. Механізм управління економічним розвитком регіонів. URL : <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/conf/2015-3/doc/2/01.pdf>.

2. Гришина Л.О., Єфімова Г.В., Гришина Н.В. Оцінка економічного потенціалу регіону при формуванні стратегії його розвитку. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки, 2011. Вип. 19. С. 95–101.

3. Долішній М.І. Регіональна політика на рубежі ХХ-ХХІ століть: нові пріоритети : монографія. Київ, Наукова думка, 2006. 512 с.

4. Макаренко М.В. Економічний потенціал регіону як основа його розвитку. Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: Економічні науки. 2017. № 3. С. 13–18.

5. Медвідь В. Ю. Наукові парадигми сучасного регіонального розвитку. Економіка та держава. 2013. № 4. С. 36–38.

6. Тульчинська С. О. Концепція інноваційного розвитку регіонів на основі регіональних переваг. Актуальні проблеми економіки. 2012. № 9. С. 138–142.

7. Тульчинська С.О. Інтелектуальний потенціал як ресурс економічного розвитку. Культура народів Причорномор'я. Научний журнал. № 9, 2007. С. 109–113.

8. Тульчинська С.О. Інтелектуально-інноваційна модернізація економіки України: теоретико-методологічні аспекти : монографія. Київ : НТУУ «КПІ», 2009. 488 с.

9. Чернюк Л. Г., Пєпа Т. В. Сучасна парадигма територіальної організації регіонального АПК. Збірник наукових праць ЧДТУ. 2015. Серія: Економічні наук. Випуск 40. Частина IV. С. 11–18.

10. Яскал І.В. Категорії “економічний простір” і “просторова економіка” в регіональних дослідженнях. Проблеми і перспективи розвитку підприємництва : збірник наукових праць Харківського національного автомобільно-дорожнього університету. 2016. № 2 (13), том 1. С. 48–54.

References

1. Bobrovska, O.Iu. Mekhanizm upravlinnia ekonomichnym rozvytkom rehioniv. [Mechanism of managing the economic development of regions]. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/conf/2015-3/doc/2/01.pdf>.

2. Cherniuk, L.H., Pepa, T.V. (2015). Suchasna paradyhma terytorialnoi orhanizatsii rehionalnoho APK. [Modern paradigm of territorial organization of regional agro-industrial complex]. Zbirnyk naukovykh prats ChDTU – Collection of scientific works of ChSTU, 40, IV, 11-18.

3. Dolishnii, M.I. (2006). Rehionalna polityka na rubezhi XX-XXI stolit: novi priorytety [Regional policy at the turn of the XX-XXI centuries: new priorities]. Kyiv: Naukova dumka. URL: http://irr.org.ua/publication/dol_mopdf

4. Hryshyna, L.O., Yefimova, H.V., Hryshyna, N.V. (2011). Otsinka ekonomichnoho potentsialu rehionu pry formuvannia stratehii yoho rozvytku. [Evaluation of the economic potential of the region when formulating the strategy of its development]. Naukovi pratsi

Kirovohradskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu. Ekonomichni nauky – Science of Kirovohrad National Technical University. Economics of Science, 19. P. 95–101.

5. Makarenko, M.V. (2017). Economic potential of the region as a basis of its development. [Economic potential of the region as a basis for its development]. Visnyk Pryazovskoho derzhavnoho tekhnichnoho universytetu – Bulletin of the Azov State Technical University, 34, 12–18.

6. Medvid, V.Yu. (2013). Naukovi paradyhmy suchasnoho rehionalnoho rozvytku. [Scientific paradigms of modern regional development]. Ekonomika ta derzhava – Economy and state, 4, 36-38.

7. Tulchynska, S.O. (2007). Intelktualnyi potentsial yak resurs ekonomichnoho rozvytku [Intellectual potential as a resource of economic development]. Kul'tura narodov Prichernomor'ya. Nauchnyj zhurnal. 9, pp. 109-113.

8. Tulchynska, S.O. (2012). Kontsepsiia innovatsiinoho rozvytku rehioniv na osnovi rehionalnykh perevah. [The concept of innovative development of regions on the basis of regional advantages]. Aktualni problemy ekonomiky – Current problems of the economy, 9, 138-142.

9. Tulchynska, S.O. (2009). Intelktual'no-innovatsijna modernizatsiia ekonomiky Ukrainy: teoretyko-metodolohichni aspekty [Intellectual-innovative modernization of the Ukrainian economy: theoretical and methodological aspects], NTUU «KPI», Kyiv, Ukraine.

10. Yaskal, I.V. (2016). Katehorii “ekonomichniy prostir” i “prostorova ekonomika” v rehionalnykh doslidzhenniakh. [Categories "economic space" and "spatial economy" in regional studies]. Problemy i perspektyvy rozvytku pidpriemnytstva – Problems and prospects of business development, 2 (13), 1, 48-54.

Надійшла / Paper received: 14.10.2021

Надрукована/Printed: 30.12.2021